

Kvalitativ forskning

- en anmeldelse af David Silverman: **Doing Qualitative Research – A Practical Handbook**. London: Sage (2000).

Anmeldt af Ph.d. studerende *Tanja Miller*, Dansk Institut for Gymnasiepædagogik, Syddansk Universitet.

Bogen henvender sig til nybegyndere, der er i færd med at tilegne sig færdigheder inden for den kvalitative forskningstradition, og præsenterer derfor en mængde typiske væsentlige problemstillinger, valgsituationer og afvejningsprocesser, forskeren (in spe) møder på sin vej fra problemformuleringsfasen til den færdige afhandling.

Silverman forklarer i sit forord, at bogen er tænkt som en praktisk guide, der udmærker sig ved at samle 'det hele' i én overskuelig bog. Ambitiøst, men en intention, der føres ud i livet gennem formidling af illustrative eksempler fra "virkelige" forskningsprojekter fulgt op af refleksioner og repræsentative udsnit fra den fortløbende videnskabelige debat inden for de forskellige delområder (fx teori, metode, data, skriveproces). Silverman understreger, at bogens titel og den generelle vægtning af stoffet ikke må foranledige læserne til at tro, at kvalitativ forskning er det eneste saliggørende. Tværtimod fremhæver han gang på gang, at kvantitative forskningsmetoder kan anvendes på lige fod med de kvalitative metoder, og den konkrete stillingtagen må forankres i de problemstillinger og forskningsfelter, man konkret ønsker at udforske. Med andre ord undsiger Silverman sig deltagelse i en ideologisk kamp og opfordrer læserne til at gøre det samme. Alene forskningens problemstillinger – hvad man ønsker at udforske – skal have afgørende indflydelse på valg af metoder, siger han. Vægtningen af stoffet begrundes positivt med ønsket om at fremstille de mange faldgruber og udfordringer, kvalitativ forskning i sig selv byder på, og kan altså ikke tages til indtægt for at være et partsindlæg.

Bogen er struktureret efter to hovedprincipper. Det første princip er idealtypiske forestillinger om, hvordan forskningsprocessen former sig for novicen. Forfatteren prøver at sætte sig i dennes sted. Det andet princip er udpegning af spørgsmål og problemstillinger, som den øvede (Silverman) har erfaring med, at novicen vægrer sig mod at tage op, men som er væsentlige og uomgængelige i forskersamfundets øjne. Med andre ord ligger det også som en intention at formidle de normer for god forskning, der kan sikre novicens adgang til denne verden. Det drejer sig om spørgsmål som originalitet, validitet, reliabilitet og såmænd også om forslag til, hvordan formidlingsstil tilpasses forskellige typer af publikum.

Forskningsprocessen

Silverman deler forskningsprocessen op i fem faser – der så hver leverer en kapiteloverskrift. 1) at begynde 2) analyser af data 3) undervejs 4) skriveproces og 5) efterspil.

Jeg har valgt at gøre meget ud af et enkelt aspekt – nemlig den mangfoldighed af dataindsamlingsmetoder, der knytter sig til begrebet kvalitativ forskning og mindre ud af procesbeskrivelserne. De er ellers meget læseværdige, da de på en troværdig måde rejser de typiske problemer og udfordringer i hver af forskningsprocessens faser. Dertil kommer en stor detaljeringsgrad, der springer ud af det overskud og overblik, Silverman helt klart har på dette område. At problemerne forklares og beskrives gennem velfortalte udpluk af forskningshistorier gør fremstillingen både levende og interessant.

Før Silverman begynder at beskrive de udfordringer, der knytter sig til faserne, undersøger han to afsluttede forskningsprocesser, for på den måde at kunne udlede nogle ”gode råd” af almen værdi. For det første opfordrer Silverman til, at man tager udgangspunkt i noget velkendt. - ”If you can, work with data that are close to hand and readily accessible” (p. 28). Set i bakspejlet er det klogt at fokusere på analyser af data og opstilling af teoretiske fundamenter – og ikke – som man åbenbart er tilbøjelig til - spekulationer over, hvordan og hvor man skal indsamle data. Også set i bakspejlet forudses det, at der forekomme opture og nedture i alle forskningsprocesser, og det gode råd lyder; bliv ved med at skrive. Om ikke andet så en forskningsdagbog. Spørgsmålet om, hvordan og hvor dataindsamlingen skal ske, knyttes naturligvis til den konkrete problemformulering, og bogen her bringer en række eksempler på, hvordan de forskellige metoder er taget i anvendelse.

Dataindsamling

Metoderne er behandlet hver for sig og rummer eksemplarisk viden om de videnskabsområder, metoderne traditionelt er anvendt indenfor. De metoder, der er behandlet, er interview, observationer, lydbånd, videobånd og tekster.

Under gennemgangen af interviewmetoden rejses et centralt spørgsmål; **om interview** giver en direkte adgang til respondenternes erfaringer, eller de snarere må opfattes som konstruktioner af fortællinger – der så i sagens natur kunne ændre sig nærmest fra dag til dag. Silverman argumenterer for, at begge synspunkter er legitime og giver gode eksempler på anvendelse, men understreger samtidig, at den valgte position må forklares og begrundes i hvert enkelt tilfælde. Hvis interview anvendes til at udsige noget om menneskers perception af verden (eller rettere dele af verden), må der medtænkes, at de opfattelser, der kommer frem i interviewet, højst sandsynligt ville blive fremstillet anderledes, hvis respondenter fx talte med venner eller arbejdsgiver. Dertil føjer sig mere traditionelle problemstillinger om, i hvor høj grad respondenter forsøger at afkode de ønsker, forskeren bevidst og ubevidst signalerer. **Om observationer** i felten siger Silverman, at problemerne opstår ved kodificeringen af data, netop fordi der i felten forefindes kodificeringer i forvejen og en identifikation af disse ikke nødvendigvis beforder nye indsigter om det undersøgelsesfelt, forskeren har valgt. For at kunne foretage en original kodificering kan der indarbejdes en passende teori som styringsredskab. Så tager Silverman fat i **tekster** som data og gør opmærksom på, at tekster under alle omstændigheder vil forekomme, da interview og observationer optræder som tekster efter transskriptionen. De tekster, der kan optræde som data, forefindes i det felt, man undersøger; dokumenter, mødereferater, lovtekster, procedureregler, lærebøger, breve, aviser, tidsskrifter osv. Definitionen på tekster lyder: *”In this section, I use ‘text’ as a heuristic device to identify data consisting of words and images*

which have become recorded without the intervention of a researcher (e.g. through an interview)” (p.40).

Den mest oplagte faldgrube er her at samle alt for store mængder af data, da kvaliteten af analyserne kan måles på dybden og detaljegraden og ikke på mængden. Tekstanalyser kan være overvejende fx diskursanalytiske, hermeneutiske eller semiotiske. Det afgørende er, at analyserne gennemføres med få, men præcise værktøjer. Til sidst omtaler Silverman **lydbånd og videobånd** som metoder til dataindsamling. Og her gentages de gode råd om forholdet mellem kvantitet og kvalitet. Det sværeste og det vigtigste er at vælge analyseredskaber, der genererer ny viden om den virkelighed, der forekommer ”flad” på båndene.

Opsummerende om dataindsamlingsmetoder, siger Silverman, at de naturligvis kan mikses, men det vigtigste er at gøre det så simpelt og enkelt som muligt. Man får ikke ’Brownie points’ i forskersamfundet for mængde eller unødvendige krumspring.

Teori

I forlængelse af Silvermans betoning af analysearbejdet som noget, der følger med hele vejen, har jeg valgt at referere lidt fra afsnittet om teories betydning i kvalitative forskningsprojekter. Silverman provokerer ved at kendetegne psykologi og antropologi som videnskabsområder, der traditionelt har underspillet teoriernes rolle. Omvendt gælder det for sociologi, der nemt overser empirisk funderet forskning. Alt dette er under opbrud, hvilket stiller krav til forholdet mellem empiri og teori; *”This means that, while ’facts’ are never unimportant, they are always subsidiary to theories. Successful dissertations display ’independent critical thought’ by engaging with theory” (p.75).*

Dermed rejses spørgsmålet, hvad er en teori? På dette svarer Silverman, at teori er et arrangeret sæt af begreber med det formål at definere og forklare fænomener. Så begreber udgør et tyngdepunkt og refererer tilbage til teoribygninger eller paradigmer. Silverman anbringer fire paradigmer (’idioms’) i feltet for kvalitativ forskning:

- Naturalisme – modstand mod at påtvinge noget betydning og en lyst til at ”gå ud og observere i felten”
- Etnometodologi - deler naturalisternes opmærksomhed på detaljer, men lokaliserer det til tale - i - interaktion
- Emotionalisme – ønsker ’intim’ kontakt med subjekterne i forskningsfeltet og foretrækker personlige biografier
- Postmodernisme – søger at dekonstruere begreber som ’subjekt’ og ’felt’ (p. 78)

Begreber tilbyder måder at se på verden på, der er essentiel i definitionen og identifikation af forskningsproblemet, men i valget af grundbegreber ligger også valget af ’idioms’. Og her ligger mange faldgruber, idet den teori, der vælges eller konstrueres ved hjælp af begreber, så at sige kan komme på tværs af paradigmerne. Dette er helt legitimt, siger Silverman, men det skal begrundes og forklares. Under alle omstændigheder kan teorien tilvejebringe 1) en ramme for en kritisk forståelse af et fænomen 2) en basis hvorfra der kan ske overvejelser af, hvordan det

ukendte kan organiseres. Opsummerende siger Silverman: "By provoking ideas about the presently unknown, theories provide the impetus for research" (p. 78).

Hele kapitel 6 handler om teoriers betydning i de forskellige faser af forskningsprocessen og er fyldt med modeller og figurer, der illustrerer forskellige måder at anvende og bygge teori på. Begreber som hypoteser, fund, metodologi, konsistens osv. bliver præsenteret på en jordnær og anvendelig måde. Hvis forskningsprojektets intention er at udvikle teori (building), gives der også anvisninger på arbejdsgange, der leder frem til det.

Validitet og reliabilitet

Kvalitativ forskning er underlagt de samme krav til validitet og reliabilitet som fx kvantitativ forskning, men der er selvsagt forskellige måder at skabe solid validitet og reliabilitet på, afhængig af konstruktionen af forskningsprojektet. Silverman opponerer mod, at diskussionen om validitet og reliabilitet ofte overskygger indholdet i forskningsresultaterne, men understreger samtidig, at alverdens sandheder ikke bliver sandheder i videnskabelig forstand, hvis forskeren ikke tager spørgsmålet om validitet og reliabilitet højtideligt. For at sikre validiteten foreslår Silverman fx triangulering, hvilket indebærer, at 'sandheder' hænges op på mere end én datakilde eller én fortolkningsramme. Dertil kommer validering 'på stedet' – det kan være under et interview, hvor respondenter giver sit samtykke til en fortolkning under interviewet eller efterfølgende. Silverman er kritisk over for disse metoder og begrundet det med, at respondentens samtykke er underlagt de samme usikkerheder, som den første fortolkning indeholder. Silverman foreslår i stedet – eller som supplement – gendrivelsesprincippet, kontinuerlige sammenligninger, udtømmende databehandlinger og optællinger af forekomsten af forskellige fænomener. Det sidste her er spændende læsning og bevæger sig dybere ned i dette spørgsmål end så mange andre håndbøger om emnet.

Reliabilitet behandles også indgående, og der henvises først og fremmest til indre sammenhæng i forskningsprojektet og i forlængelse heraf til at være omhyggelig og nøjagtig med dokumentation af disse sammenhænge. Disse kapitler er som de andre fyldt med eksempler, der på bedste vis anskueliggør, hvordan problemerne kan genkendes og måske løses.

Afslutning

Bogen henvender sig som sagt til nybegyndere og tilbyder på en levende måde det overblik, man som nybegynder higer efter at få. De mange praktiske eksempler gør læsningen overkommelig og nærværende og giver inspiration og lyst til at gå videre og få prøvet tingene af.

Nu er bogen meget andet end metodediskussioner, og der er vist ingen tvivl om at følges anvisninger i bogen netop som en guide for de områder, nybegyndere nødvendigvis må beskæftige sig med, vil det blot afkræve mandsmod, nysgerrighed, udholdenhed, listighed, klogskab, afholdenhed og masser af energi at gå den bumlede vej til forskersamfundet.

Det eneste, jeg savner i bogen, er en diskussion af det, Åkerstrøm¹ kalder "analysestrategi" til erstatning af metode. Med konstruktivismen som videnskabsteoretisk udgangspunkt peger

¹ Andersen Åkerstrøm Niels: *Diskursive analysestrategier*. Kbh. 1999

Åkerstrøm på, at metodediskussionen må forvandle sig til en diskussion om strategier. “*Analysestrategi er ikke metoderegler, men en strategi for, hvordan man som epistemolog vil konstruere andres (organisationer eller systemers) iagttagelser som objekt for egne iagttagelser m.h.p. at beskrive, hvorfra de selv beskriver*” (Åkerstrøm s. 14)

Men med lanceringen af det postmoderne paradigme åbnes der dog for forskningsstrategier, der spørger *til* kategorier og begreber og ikke spørger *fra* dem. Den forvirring og mangel på forankringssteder den dekonstruktion eller deontologisering, der formuleres som mål og/eller middel i et postmoderne konstruktivistisk forskningsprojekt, kan ikke afhjælpes ved hjælp af denne bog. Men findes sådan en bog, må man så spørge?